

Inhoud

Suriname

- ▶ Dompel je onder in het verleidelijk zwoele uitgaanscentrum van Paramaribo
- ▶ Neem een duik in de verkwikkende sula's van de Boven-Surinamerivier
- ▶ Beleef het avontuur op de bruisende Marowijnerivier
- ▶ Maak een strandwandeling met reuzenschildpadden
- ▶ Ervaar ruim drie eeuwen Nederlandse geschiedenis
- ▶ Betreed het onherbergzame regenwoud: eldorado voor natuurliefhebbers

- 7 Kaarten en plattegronden
- 11 Woord vooraf

1 13 Suriname: een verdieping

- 14 Economie
- 24 Bevolking
- 39 Taal
- 41 Sport
- 46 Eten en drinken
- 51 Kunst en cultuur
- 54 Media

2 59 Geschiedenis

- 60 Oorspronkelijke bewoners
- 61 Eerste kolonisten
- 67 Slavernij
- 72 Onafhankelijkheid

3 85 Natuur

- 86 Klimaat
- 87 Geologie
- 88 Flora en fauna

4 105 Paramaribo

- 106 Wijken
- 108 Binnenstad
- 122 Musea
- 126 Monumenten
- 131 Tips en adressen

5 139 Commewijne

- 141 Kustgebied
- 145 Plantages langs de rivier
- 150 Nieuw-Amsterdam
- 151 Verder landinwaarts
- 153 Tips en adressen

6 155 Beneden-Suriname

- 156 Wanica
- 161 Para
- 162 Domburg
- 168 Brokopondo
- 176 Tips en adressen

7 179 Oost-Suriname

- 186 Moengo
- 188 Galibi
- 190 Albina
- 190 Zuidwaarts langs de Marowijnerivier
- 193 Tips en adressen

8 195 West-Suriname

- 196 Saramacca
- 201 Coronie
- 206 Nickerie
- 207 Bigi Pan
- 210 Tips en adressen

9 213 Boven-Suriname

- 214 Langs de Surinamerivier
- 224 Tips en adressen

10 229 Diep het binnenland in

- 231 Richting het zuiden
- 233 Richting het zuidoosten
- 234 Richting het noordwesten
- 241 Tips en adressen

i 242 Praktische reisinformatie

r 260 Register

Woord vooraf

Vraag een Belg of een Nederlander naar Suriname en tien tegen één dat het gesprek de volgende wending neemt: het gaat over een voormalige kolonie in de tropen waar iedereen Nederlands spreekt. Een land waar Bouterse ooit een staatsgreep pleegde, in Nederland werd veroordeeld als drugs crimineel en later als gekozen president aan de macht kwam. Waar Brunswijk rebel-leider was en tegenwoordig vicepresident is, en waar drugshandel en cor-ruptie andere terugkerende issues zijn. Misschien komt ook ter sprake hoe lastig Santokhi, de huidige president, het heeft om de economische crisis te bezweren.

Heeft diezelfde Nederlander of Belg 3 weken vakantie in Suriname achter de rug, dan krijg je een heel ander verhaal te horen. Dat van de overweldigende natuur, machtige rivieren, zeldzame zoogdieren, vogels en vissen. Ook gaat het over de warme, vanzelfsprekende ontvangst voor de bezoekers, over de rijke, gevarieerde Surinaamse keuken, het fruit dat zomaar voor het grijpen aan de boom hangt en de puurheid van lucht en water. Terwijl anderen nog steeds niet zijn gekomen van de roerige geschiedenis die het land in korte tijd heeft doorgemaakt.

In deze reisgids krijgt het stereotiepe beeld van Suriname, zoals dat goed-deels wordt bepaald door de berichtgeving in de Nederlandse en Belgische media, hopelijk de nodige nuancering.

Lees over de verschillende volken die er zijn neergestreken, de kleurrijke en soms ongrijpbare hoofdstad Paramaribo en het sprookjesachtige bin-nenland. Met de culturele, historische en economische achtergronden zul je meer van dit boeiende en innemende land begrijpen. Dan wil je het liefst zo snel mogelijk in een korjaal stappen om de schoonheid van het exotische regenwoud te ondergaan.

Diederik Samwel

Suriname: een verdieping

Eenmaal aangekomen op Zanderij maak je meteen kennis met het klimaat en het tempo in Suriname. De vliegtuigdeuren zijn nog niet opengezwaaid of de warmte stroomt je tegemoet. Niet lang daarna volgen de eerste zweetdruppels.

De hitte is klam en vochtig, tenzij je geland bent na een verfrissende regenbui tegen het einde van de dag. Snuif dan direct de lucht op en inhaleer bij voorkeur diep. Het licht zoete, kruidige aroma vormt de voorbode van wat je de komende tijd te wachten staat.

Waar je je vast op kunt instellen is het wachten. Na een korte wandeling over het platform kom je in de regel terecht in een lange rij voor de douane. Daarvoor krijg je wel een fraaie stempel in je paspoort terug, mét een zwierige handtekening van de dienstdoende beambte. Ga er na die rij van minimaal een halfuur niet van uit dat je koffers wel klaar zullen staan, want dat spreekt niet vanzelf.

Meteen een belangrijk advies: hou deze eerste ervaringen goed in je achterhoofd tijdens de rest van je verblijf in Suriname. Het tropische klimaat verhoudt zich slecht met het westerse tempo. En de lokale mentaliteit strookt niet altijd met de eisen en verwachtingen van de nieuwsgierige en gretige vakantieganger. Schakel daarom over op een lagere versnelling. Dan heeft Suriname tal van aangename en onvergetelijke verrassingen in petto.

< De vaat doen in de rivier.

CENTRALE BANK

De president van de Centrale Bank van Suriname vervult een prominente rol binnen de Surinaamse economie. Hij – een vrouw is tot dusver nooit voorgedragen – wordt weliswaar door de regering benoemd maar geniet een onafhankelijke status. In een tijd waarin de economieën in de regio nauw met elkaar verbonden zijn en de zogenoemde ratings en beoordelingen van instanties als de International Development Bank en de Wereldbank een graadmeter zijn voor buitenlandse investeerders, lijkt dat misschien vanzelfsprekend. Maar in Suriname ligt dat anders. Vrijwel alle politici, hoogwaardigheidsbekleders en ondernemers kennen elkaar persoonlijk en houden elkaar nogal eens de hand boven het hoofd. Onder president Jules Wijdenbosch (1996–2000) genoot bankpresident Henk Goedschalk bijvoorbeeld tal van privileges omdat hij minstens evenveel dubieuze overheidsuitgaven diende te verantwoorden. Als zogenoemde *futu boi* (loopjongen) van de regering was hij medeverantwoordelijk voor de lege staatskas na de regeertermijn van Wijdenbosch. Vervolgens was het land dringend toe aan een neutrale, partijloze *bankgovernor*.

Onder de Nieuw Front-regering van Ronald Venetiaan trad die in 2000 aan in de persoon van André Telting. Hij bracht de staatsfinanciën weer op orde en verving de Surinaamse gulden door de aan de Amerikaanse munt gekoppelde Surinaamse dollar. Ook ontwierp hij een nieuwe wet waarin het de bankpresident werd verboden om klakkeloos, zonder dat daar reserves (goud bijvoorbeeld) tegenover staan, geld bij te laten drukken. Op overtreding daarvan staat voortaan een jarenlange celstraf waarmee Telting ook zichzelf strikte beperkingen oplegde. Op veler verzoek verlengde hij zijn ambtstermijn om kort na de verkiezing van Bouterse tot president met pensioen te gaan. Nauwelijks een paar dagen later kwam Telting te overlijden. Onder de regering Bouterse ging het opnieuw mis met de nationale kasreserves. Bankgovernor Gillmore Hoefdraad verbood zes jaar lang de publicatie van jaarverslagen en kreeg een jarenlange gevangenisstraf opgelegd, maar is sinds 2020 voortvluchtig. Opvolger Robert van Trikt, die kans zag tientallen miljoenen te verduisteren, kreeg voor acht jaar cel.

lijke afspraken worden gemaakt met de grote internationale olieconcerns. Naar verwachting komen de eerste barrels op zijn vroegst in 2027 uit de oceaan.

Ook een deel van de opbrengsten uit de houtexport komt ten goede aan de staatskas. Een ander exportproduct dat vooral wordt gewonnen in het oosten van Suriname, is palmolie. Vanaf 2015 kwamen signalen dat de economische ontwikkeling opnieuw stagneerde. Vlak na het begin van zijn

Het onafhankelijkheidsplein in Paramaribo tegen zonsondergang, gezien vanuit de Waterkant.

tweede termijn waarschuwde Bouterse zijn landgenoten voor zware tijden. Hij wees daarbij op dalende prijzen voor grondstoffen op de wereldmarkt. Intussen werd duidelijk dat de regering met een fors begrotingstekort zat. De regering verhoogde de tarieven voor gas, water en elektra met meer dan 100% en vanaf eind 2015 ging de inflatie in rap tempo omhoog. De koers van de Surinaamse dollar ging de afgelopen jaren steeds verder omlaag. Was 1 US dollar in 2012 te koop voor 3,25 Surinaamse dollar, in 2023 is de Amerikaanse munt 40 SRD waard.

Door de crisis van de laatste jaren zijn de inkomensverschillen alleen maar groter geworden. De sociale onderklasse groeit, net als de onvrede onder de bevolking. Dat valt niet af te leiden uit het straatbeeld. Wie een paar jaar niet in Paramaribo is geweest, staat onwillekeurig met zijn ogen te knippen. Her en der verrijzen kantoren, villa's en hotels, terwijl de laatste modellen SUV's over het asfalt zoeven. Tegelijkertijd is de luchthaven fraai gerenoveerd en ook de Waterkant, de vermaarde boulevard waar Surinamers op zon- en feestdagen gaan 'wandelen', heeft een facelift ondergaan. Ook de horeca bloeit. Het uitgaanscentrum, dat zich eerst grotendeels rond de terrassen van 't Vat concentreerde, breidt zich steeds verder uit. Nieuwe hotels, casino's, cafés, bars en restaurants houden tegenwoordig langer stand. Nog niet zo lang geleden genoot een locatie hooguit een jaar lang grote populariteit waarna de klandizie voor een nieuwe tijdelijke hotspot koos. Zoveel had het uitgaansleven niet te bieden en als consumenten na verloop van tijd uitgekeken raakten op hun vaste stek zochten ze iets nieuws.

Rituele inheemse dans bij Fort Nieuw Amsterdam.

VOORSPRONKELIJKE BEWONERS

De oorspronkelijke bewoners van het Zuid-Amerikaanse continent waren 'indianen'. Hun naam is afgeleid van Indios. Zo noemde Christoffer Columbus de oorspronkelijke bewoners die hij aantrof bij zijn ontdekking van het nieuwe continent. Mogelijk koos hij voor die naam omdat hij ervan uitging dat hij via een westelijke omweg in India terecht was gekomen. In Suriname worden indianen minstens zo vaak aangeduid als inheemsen. Die benaming voorkomt verwarring met de inwoners van India die vanaf het eind van de 19de eeuw in groten getale arriveerden.

De eerste groepen moeten zo'n 30.000 jaar geleden vanuit Siberië het huidige Noord-Amerika hebben bereikt. Van daaruit verspreidden de stammen zich in zuidelijke richting. Op basis van archeologische vondsten nemen wetenschappers aan dat de voorhoede 15.000 jaar terug in Zuid-Amerika aankwam.

Aanvankelijk was de huidige kuststrook van Suriname en van de beide Guyana's een plek voor rondtrekkende stammen. In het savannegebied van wat nu het district Sipaliwini is, dat het grootste deel van Suriname bestrijkt, en ook dieper in het regenwoud zijn op verschillende plaatsen gebruiksvoorwerpen gevonden. Het ging om scherpe gereedschappen van steen die vermoedelijk voor de jacht werden gebruikt. Dat wijst erop dat er 10.000 jaar geleden ook in het gebied bij de huidige zuidgrens met Brazilië indianen moeten zijn geweest. Om het land te kunnen bebouwen en beter te kunnen jagen, staken ze delen van de savanne en het bos in brand. Kenmerkend

voor deze volken was destijds dat ze voortdurend verder trokken op zoek naar water en voedsel.

Pas omstreeks 500 na Chr. begonnen zij zich permanent in Suriname te vestigen, vermoedelijk omdat ze elders door vijandige stammen waren verdreven. Indertijd was er voortdurend strijd tussen de stammen, die stuk voor stuk consequent vasthielden aan hun eigen rituelen en gebruiken.

Onderzoekers hebben vastgesteld dat de oorspronkelijke bewoners van Suriname behoorden tot de Karaïben- en Arowakkenstammen. De laatsten zijn afstammelingen van de inheemse volken uit het Amazonegebied. Omdat het volk zich uitbreidde waren voor het verbouwen van cassave steeds nieuwe stukken land nodig. Op zoek naar nieuwe jachtdomeinen en visplaatsen trokken de Arowakken naar het noorden. Het moet om enkele duizenden families zijn gegaan. Ze leefden veelal langs de grote rivieren. Daarnaast vonden ze aan de kustvlakte van de Guyana's veilige vestigingsplaatsen. Bovendien bleek de bodem hier uiterst vruchtbaar.

In het huidige West-Suriname, in de moerasachtige gebieden bij Nickerie, wisten de inheemsen zich te handhaven door hun hutten op kleiterpen te bouwen. In die omgeving zijn potten en bekertjes van aardewerk gevonden. Ook vanuit het westen trokken stammen het gebied van de Guyana's binnen.

VEERSTE KOLONISTEN

De ontdekkingsreizigers uit Europa hadden aanvankelijk weinig interesse in Suriname, maar uiteindelijk kwamen de Spanjaarden het eerst aan land. Alonso de Ojeda, een kapitein uit de vloot van Amerigo Vespucci, voer in 1500 een stuk de Marowijnerivier, in het oosten van Suriname, op. Vespucci was een van de eerste ontdekkingsreizigers die in de gaten had dat hij zich niet in Azië maar in een geheel 'nieuw' werelddeel bevond. Vandaar dat beide continenten naar hem zijn vernoemd.

Het enige wat De Ojeda, die op zijn tocht werd vergezeld door onder meer Juan de la Cosa, vond waren schoon drinkwater en bosvruchten. Verder zagen ze overal om zich heen een ondoordringbaar oerwoud. Het was hun vooralsnog niet duidelijk op welke manier dat hun opdrachtgevers in Spanje enig profijt zou kunnen opleveren.

Daar kwam verandering in toen in Europa op grote schaal goudkoorts uitbrak. Al snel deed het verhaal de ronde dat in het pas ontdekte continent de goudklompen voor het oprapen lagen. Het gevolg was dat in de tweede helft van de 16de eeuw een stroom expeditieën naar het westen op gang kwam.

De eerste goudzoekers boekten nauwelijks succes. Het bleef vooralsnog bij wat ruilhandel met de inheemse bewoners. Op een paar plaatsen aan de kust konden handelsposten worden opgezet, maar serieuze exploratie van daaruit bleek een zware opgave. Veel van de Europeanen die langer op het continent verbleven, bezweken aan tropische ziektes of vielen ten prooi

Buffels op Matapica.

KLIMAAT

Afgezien van de regen kent Suriname een uitermate stabiel tropisch klimaat. De temperatuur varieert van 27°C tot ruim boven de 30°C overdag tot iets boven de 20°C 's nachts. Het punt is alleen dat we de regen allerminst buiten beschouwing kunnen laten: regen en droogte zijn allesbepalend. Echte seizoenen zijn er niet: het jaar is verdeeld in regentijd en droge tijd. Tijdens de winter op het westelijk halfrond staat de zon ook in Suriname iets verder weg en dat levert de mildste maanden op. Het kalenderjaar begint met de kleine regentijd: die is begin december van start gegaan en loopt door tot begin februari. Dan volgt de kleine droge tijd tot eind april. Vervolgens breekt de grote regentijd aan die meestal eindigt in augustus, waarna de grote droge tijd komt die begin december weer ten einde loopt.

Let wel: dit zijn gemiddelden. De regentijd en droge tijd willen wel eens wat eerder of juist later van start gaan. De overgang tussen droog en nat is meestal heftig: veel plotselinge weersomslagen, harde winden, onweer en spectaculaire stortbuien die *sibibusi* genoemd worden. Letterlijk betekent dit bosbezem (die stad en land schoonveegt). Wie logeert in een huis waar per ongeluk of expres een gat in de regenpijp zit, kan een verkwikkende douche nemen. Doe dit wel achter op het erf zodat de buurt er geen aanstoot aan kan nemen. Het regenwater is een paar graden kouder dan de temperatuur van het water uit de kraan.

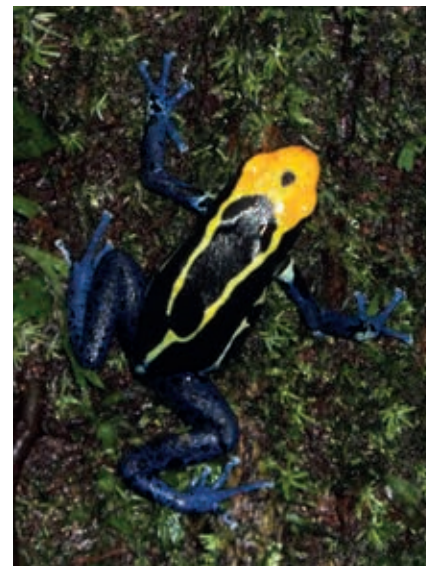
Denk niet dat het in de droge tijd nooit regent of dat het in de regentijd nooit drukkend warm kan zijn zonder ook maar een spatje neerslag. Zulke

variaties zijn doodnormaal. Is het in maart nog steeds te nat of in januari juist te droog, dan vertonen sommige Surinamers de neiging om daar El Niño of juist La Niña de schuld van te geven. Wanneer straten onderlopen en uren onbegaanbaar zijn, is het land gegarandeerd te klein. Maar dan ligt het aan de zoveelste regering die voor de zoveelste keer heeft nagelaten het afwateringssysteem ingrijpend te moderniseren.

GEOLOGIE

Suriname maakt deel uit van het Guyanaschild, een aaneengesloten gebied dat wordt bedekt door tropisch regenwoud. Het strekt zich niet alleen uit over de drie Guyana's (Suriname, Guyana en Frans-Guyana) maar het omvat ook delen van Colombia, Venezuela en Brazilië. Het schild loopt van de rivier de Orinoco in Venezuela tot de Amazonerivier in Brazilië. In het Guyanaschild liggen verschillende beschermde natuurgebieden. Het gebied herbergt bovendien een omvangrijk zoetwaterreservoir. De kust en het goeddeels modderige continentaal plat huisvesten voornamelijk tropisch-Caraïbische fauna. Het gesteente van de onderlaag van het Guyanaschild moet 2 tot 2,5 miljard jaar geleden zijn ontstaan. Op de hoger gelegen gebieden liggen de tafelbergen, genoemd naar de soms kilometerslange plateaus met steile en moeilijk te beklimmen wanden. De Tafelberg, met 1026 m een van de hoogste bergtoppen, is de bekendste in Suriname. Het driehoekige plateau – 10 km breed en met zijden van ongeveer 15 km – is een gewilde bestemming voor bergbeklimmers en natuurliefhebbers.

Het tropische klimaat, de uiteenlopende vegetatie, de vele rivieren en de geleidelijke niveaoverschillen maken dat tal van dieren, planten, bloemen, insecten en vissen zich prima thuis voelen in Suriname. De zwampgebieden en mangrovebossen langs de kust bieden een ideale habitat voor vissen en vogels. Het ondoordringbare regenwoud landinwaarts trekt allerlei (zeldzame) soorten zoogdieren aan. Grote delen van de Surinaamse natuur zijn zo ontoegankelijk dat de mens er nog geen enkele invloed heeft kunnen

In het diepe binnenland zijn exotische dieren- en plantensoorten te vinden. Zoals de zeldzame okopipi, of blauwe pijlgifkikker.

Paramaribo

Nee, een echte wereldstad is het niet. Ook de stedelingen zelf spreken van een dorp. Qua oppervlak is Paramaribo weliswaar vrij uitgestrekt maar meer dan 250.000 mensen wonen er niet. En dan hebben we het over het district Groot Paramaribo. De hoofdstad kent nauwelijks hoogbouw en de meeste huizen worden omringd door ruime erven. Het aanbod van musea, bezienswaardigheden en attracties is alleszins te overzien. Een stadswandeling is een must, net als een bezoek aan de Centrale Markt. En voor een goed begrip van de Surinaamse geschiedenis ga je naar Fort Zeelandia. Bedenk vooral dat Paramaribo een stad is om je aan over te geven. En dat lukt des te beter door een paar van haar eigenschappen eenvoudig voor lief te nemen. Het rommelige verkeer bijvoorbeeld, het ontbreken van hippe boulevards of de niet bepaald egaal betegelde trottoirs in de binnenstad. Je krijgt er gegarandeerd een mooie tijd en een goed humeur voor terug. Loop vooral niet te hard van stapel, bestel gerust iets te drinken op een van de terrasjes aan de rivier en kijk in alle rust om je heen. De stad maakt vanzelf avances met haar warmte en hartelijkheid en haar talloze geuren en kleuren.

< Statige mahonieboomen aan de Nassylaan in het centrum van de stad.

Paramaribo

WIJKEN

Toen Suriname in 1667 na het vredesverdrag met de Engelsen weer onder Nederlands gezag kwam, was van serieuze bebouwing nauwelijks sprake. Laat staan van een stad. **Fort Zeelandia** was eigenlijk het enige bouwwerk van betekenis. Het diende om de plantages langs de oevers van de Surinamerivier tegen indringers te beschermen. Wie daar iets had te regelen zei: *'Mi go a foto'*, wat zoveel betekent als: 'Ik ga naar het fort.' De uitdrukking is zo ingeburgerd geraakt, dat 'foto' in het Surinaams geldt als synoniem voor 'stad'.

Je zou niet meteen een roemrijke geschiedenis vermoeden achter de wijk Combé aan de noordkant van het centrum. De Grote Combéweg, Mahonylaan, Wilhelminastraat en Kleine Waterstraat zijn tegenwoordig drukke, doorgaande (winkel)straten. Toch gold dit deel van de stad vroeger als chique buitenplaats voor de elite van Paramaribo.

Combé werd de eerste buitenwijk of voorstad van Zeelandia; vanaf 1799 werden hier de eerste koloniale huizen gebouwd. Om te beginnen verrees er het huidige presidentiële paleis waar vroeger de gouverneur resideerde.

Daarachter kwam de Palmentuin en ook langs de lanen en promenades in noordelijke richting moesten palmbomen en exotische struiken het gevoel van natuur en ruimte versterken.

De wijk Combé is vernoemd naar de plantage van Nicolaas Combé, een bestuursambtenaar die door Abraham Crijnssen uit Berbice naar Suriname was gehaald om orde op zaken te stellen. Nadat de Nederlandse commandeur Crijnssen Fort

Zeelandia had veroverd op de Engelsen had hij geen tijd om de kolonie te beschermen en te besturen. Hij had nóg een paar oorlogen met de Engelsen te voeren: op Tobago, Sint-Eustatius, Martinique, Nevis en zelfs in Virginia. Nicolaas Combé vestigde zich in Suriname in een periode waarin tal van gewapende conflicten werden uitgevochten. Rancuneuze inheemsen staken om de haverklap suikerrietplantages in brand en ook gevluchte tot slaaf gemaakten brachten met hun vergeldingsacties grote schade aan. Nogal wat plantage-eigenaren overwoogen dan ook zich elders in het Caraïbisch gebied te vestigen. Met hun vertrek dreigde een nog grotere wanorde te ontstaan in de kolonie. Om zijn eigen plantages te redden, wierp Nicolaas Combé zich op als landsbestuurder. Zo kwam hij al snel in conflict met gouverneur Johannes Heinsius. Toen Combé hem beschuldigde van corruptie, besloot Heinsius de al te kritische en eigenzinnige planter 4 jaar lang geen salaris uit te keren.

Met Pieter Versterre, de volgende gouverneur, lag Combé ook geregeld in de clinch. Die bleek op grote schaal te hebben gezwendeld met plantages en nam het niet zo nauw met het afdragen van belastingen. Ondanks alle tegenwerking zag Combé na verloop van tijd kans de orde te herstellen. Pas na de afschaffing van de slavernij trok de Combéwijk ook andere bevolkingsgroepen aan. De gegoede burgerij verhuisde naar percelen verder buiten het centrum. Zo heeft de stad zich in de loop der eeuwen steeds verder uitgebreid. Omdat er bijna geen hoogbouw verrees en de meeste huizen werden omgeven door een erf, ontstond een uitgestrekt stedelijk gebied. Waar in vroeger tijden nog plantages waren, zijn inmiddels ruim opgezette woonwijken ontstaan. Een groot deel van de wijk **Uitvlugt** in Paramaribo-Zuid behoorde oorspronkelijk toe aan de plantersfamilies Graanoogst en Van Brussel. Tientallen straten, van de Rudie- en de Joanlaan tot de Henkielaan en de Gondastraat, verwijzen naar de vele nakomelingen van beide plantagehouders.

Schaafsijverkoper aan de Waterkant waar korjalen naar Meerzorg vertrekken.

Gerestaureerde koloniale herenhuizen aan de Waterkant.

Tegenwoordig zijn aan de rand van de stad nog steeds ruime kavels te koop. Zeker in westelijke richting, ‘op’ Leiding, hebben bemiddelde Surinamers een fraai huis in een rustige, landelijke omgeving laten bouwen. Dezelfde ontwikkeling doet zich voor op **Morgenstond** in het noorden van de stad. Meer naar het zuiden, in de richting van het district Wanica, zijn landbouwgronden te vinden. Hier graast melk- en slachtvee zoals dat al vele generaties het geval is. Nogal wat stadsdelen zijn vernoemd naar de plantages die vroeger rond het fort lagen. Zo verwijzen de wijken Tourtonne en Maretraite in Paramaribo-Noord naar de tijd dat de Fransen het in Suriname voor het zeggen hadden. Ook bij de wijken Zorg en Hoop, Welgelegen en Geyersvljijt laat de herkomst zich raden.

BINNENSTAD

Werelderfgoed

Sinds 2002 neemt de binnenstad van Paramaribo met zijn historische houten panden uit de koloniale tijd een plaats in op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Een mooie opsteker, zo dachten de Surinaamse beleidsmakers aanvankelijk. Ze gingen ervan uit dat deze status een garantie op internationale subsidies inhield waarmee ze de monumenten zouden kunnen onderhouden. Groot was dan ook de teleurstelling toen bleek dat het slechts een algemene indicatie betrof.

Want eigenlijk was het andersom: de UNESCO-vermelding betekende voor Suriname de morele verplichting om er zelf voor te zorgen dat de binnenstad

Famiri tijdens Keti Koti bij standbeeld Kwaku.

ook voor toekomstige generaties intact zou blijven. Desondanks trok de overheid er geen groot onderhoudsbudget voor uit. Grotere renovaties werden tot dusver bekostigd door particuliere bedrijven en (internationale) fondsen. In 2014 gaf de Surinaamse Commissie Monumentenzorg aan dat Paramaribo zeker 300 monumenten telt. Ongeveer 60% daarvan verkeert in goede staat; de rest is dringend toe aan een opknapbeurt. In 2013 dreigde de vermelding op de UNESCO-lijst te worden geschrapt omdat het vereiste onderhoud was uitgebleven. Daarop deed de Surinaamse regering toezeggingen om de monumenten alsnog op te knappen.

De beste manier om de binnenstad te verkennen is om erdoorheen te wandelen. Doe dat bij voorkeur niet midden op de dag maar in de ochtenduren. Een hoed of pet is geen overbodige luxe en wat zonnecrème op gezicht en schouders kan ook geen kwaad.

Onafhankelijkheidsplein

We beginnen met een rondje over het centraal gelegen **Onafhankelijkheidsplein**. Hier weerspiegelen verschillende monumentale gebouwen een deel van de Surinaamse geschiedenis.

Veel Surinamers beschouwen het plein als tweede huiskamer. Wie gaat ‘wandelen’ – oftewel ‘de stad in gaat’ – komt er gegarandeerd bekenden tegen. Tijdens feestdagen valt altijd iets te beleven op het plein. Het vormt vaak het decor voor landelijke manifestaties, feesten en partijen. Of het nu

Stuwmeer ter grootte van provincie Utrecht.

bekend is hoeveel de vakantieganger dan in rekening wordt gebracht. Een andere bron van inkomsten is het kleurrijke houtsnijwerk dat hier wordt vervaardigd. De prijzen op Santigron liggen een stuk lager dan in de stad.

Dolfijntour

Zeer ontspannend is een dolfijntrip op de rivier. Vlak bij de monding in de oceaan, waar de Suriname- en Commewijnerivier samenkomen, bevindt zich een prima visplek voor Guyanese dolfijnen. Ze voelen zich goed thuis in brak water en daar is voedsel in overvloed. Bij de modderachtige rivieroever krioelt het van de garnalen en kleinere vissoorten.

Vanuit het centrum van Paramaribo ben je in een kwartiertje op de pier bij Leonsberg, waar je in een half overdekte 'tentboot' stapt. Meestal komen de dolfijnen na 20 minuten tot een halfuurtje wel tevoorschijn. De vrij kleine, blauwgrijze dolfijnen zijn nieuwsgierig en gevoelig voor publiek. Het komt vaak voor dat ze in vol ornaat uit het water springen waarbij ook hun roze buik is te zien. Nu eens zwemmen ze voor of naast de boot, dan weer aan de achterkant. Alsof ze een spel spelen met hun toeschouwers. Heb je geluk, dan zie je op de modderbank aan de oevers behalve reigers en witte ibissen ook een paar rode ibissen rondscharrelen.

Verskillende touroperators bieden de dolfijntrip aan. Meestal aan het eind van de middag (de zogenoemde *sunset tour*), maar ook 's ochtends, in combinatie met een bezoek aan Braamspunt. Daar ga je aan land voor een strandwandeling. De boot van **Waterproof Tours** vaart een paar kilometer de Commewijnerivier op om aan te leggen bij plantage Johan en Mar-

garetha voor een hapje en een drankje. Geen dolfijnen gespot? Dat gebeurt hoogst zelden. Sommige bootsmannen bieden hun gasten dan gratis een nieuwe tour aan.

Schildpadden

Tot een paar jaar geleden maakten veel liefhebbers gebruik van de mogelijkheid om via plantage Margaretha aan de oever van de Commewijnerivier door de swamp van Matapica naar de kust te varen om 's nachts reuzenschildpadden hun eieren te zien leggen. Deze trip is minder gebruikelijk sinds de zee bij springtij alles wat er nog aan gebouwtjes overeind stond op het strand van Matapica meenam naar de oceanobodem. Sinds enige tijd worden in plaats daarvan trips aangeboden vanuit **Leonsberg**. Je vaart dan aan het eind van de avond naar het strand bij Braamspunt, voorbij de monding van de Surinamerivier.

Vrijwel iedere vakantieganger zet in Para voor het eerst voet op Surinaamse bodem. Vliegveld Zanderij ligt nu eenmaal in dit district. Vandaar leg je door de savanne van Para en het verstedelijkte gebied van Wanica de ruim 40 km naar Paramaribo af.

Het district dankt zijn naam aan de Pararivier die erdoorheen stroomt, een zijtak van de Surinamerivier. In Para wonen ongeveer 20.000 mensen, merendeels Javanen en inheemsen. Para is onderverdeeld in 5 districten: Noord-, Zuid- en Oost-Para in het midden, Carolina ligt nog verder oostwaarts en Bigi Poika in het westen. In het hoofdstadje Onverwacht houdt de districtscommissaris kantoor. Niet te verwarren met Onverdacht; dat ligt er vlakbij maar dan ten oosten van de hoofdweg. Daar staan woonwijken die in de vorige eeuw voor arbeiders in de bauxietmijnen werden gebouwd. Veel stelt de hoofdstad niet voor. Onverwacht is vooral bekend vanwege de overblijfselen van een spoorbaan. Ooit kon je per trein van Paramaribo naar het huidige Brownsweg of nog verder zuidwaarts naar het gebied dat destijds nog niet had plaatsgemaakt voor het stuwmeer. Begin vorige eeuw hoopten gelukszoekers en avonturiers daar grote goudaders bloot te leggen. Daarop vooruitlopend werd alvast voor de infrastructuur gezorgd. Maar omdat de verwachte vondsten uitbleven, werd er hoe langer hoe minder gebruikgemaakt van het treintje. In 1985 besloot de overheid de goudexpress te ontmantelen. Langs de hoofdweg bij Onverwacht staan de locomotief en een treinstel nog altijd weg te roesten. Een politicus die in verkiezingstijd plannen aankondigt om het spoor alsnog in gebruik te nemen riskeert hoongelach. Of je moet Bouterse heten en met veel overtuiging een plan ontvouwen dat voorziet in een tramlijn naast de hoofdweg. Dat is, los van de financiering, gezien de dagelijkse files tussen Lelydorp en Paramaribo nog niet eens zo'n gek idee.

Oost-Suriname

Sinds de Oost-Westverbinding vanaf de Wijdenbosch-brug voorzien is van een egale asfaltlaag, sta je binnen 2 uur in Albina aan de oever van de Marowijne, de imposante rivier tussen Suriname en Frans-Guyana. Het grensplaatsje Albina biedt een rommelige aanblik en is niet overal even veilig. Neem hier de boot richting Galibi waar de reuzenschildpadden hun eieren leggen. Of ga naar de 'Franse kant' voor een espresso met croissantje in Saint-Laurent-du-Maroni. Bezoek dan ook even de kleurrijke en sfeervolle markt en de gevangenis waar de legendarische Papillon zat opgesloten. Vanaf de waterkant vertrekken korjalen stroomopwaarts richting Langetabbetje en Stoelmanseiland of nog verder, naar Drietabbetje aan de Tapanahonyrivier. Op weg naar het oosten kun je stoppen in Moengo om de speciale kunstroute te volgen die hier op het bezielende initiatief van kunstenaar Marcel Pinas is uitgezet. Maak dan ook een tochtje over de schilderachtige Cotticari rivier. Heb je minder tijd, sta dan toch zeker even stil bij het Moiwana-monument, pal langs de weg. Het is een gedenkplaats voor de weerloze burgers die hier tijdens de Binnenlandse Oorlog werden vermoord.

< Brug over de Commewijne bij Stolkertsijver.

Kinderen na schooltijd.

Het district Marowijne

Het district Marowijne staat bekend om de gelijknamige rivier, de natuurreservaten, de bauxietwinning in Moengo en omgeving en vooral ook om de goudhandel. Niet al het goud wordt binnen de districtsgrenzen gewonnen, maar de Marowijnerivier vormt de belangrijkste verbinding met de goudvelden in het zuidoosten. Daarom doen veel goudzoekers op de heen- en terugweg Albina aan. Daar heeft de grensplaats annex doorvoerhaven ook een groot deel van het bestaan aan te danken. Omdat het de laatste halte op weg naar het binnenland was, sloegen de goudzoekers hier proviand en materiaal in. Tot en met de jaren 70 was Albina een gewilde badplaats voor mensen uit Paramaribo die er het weekend kwamen doorbrengen. Ze konden dan ook even de rivier over om Franse inkopen te doen. Met de sterke Surinaamse gulden – indertijd een stuk meer waard dan de Nederlandse – was dat goed te doen. Sinds de onafhankelijkheid en zeker na de Binnenlandse Oorlog heb je veel fantasie nodig om je nog iets bij die aantrekkingskracht van Albina voor te stellen. Een nieuw dieptepunt was kerstavond 2009, toen hevige rellen uitbraken in Papatam, even buiten Albina. Daarbij liepen de spanningen tussen lokale bewoners, Braziliaanse goudzoekers en Chinese winkeliers hoog op. Er viel één dode, huizen werden in brand gestoken en verschillende Chinese winkels werden geplunderd. Het (etnische) conflict is sindsdien altijd blijven sluimeren. Het district Marowijne met een kleine 20.000 inwoners, telt 6 ressorten: Galibi langs de Atlantische kust, daaronder Wanhatti, Moengo, Moengotapoe en Albina en ten slotte Patamacca in het zuiden. Dit laatste ressort grenst aan het omvangrijke zuidelijke district Sipaliwini. De districtscommissaris houdt kantoor in Albina.

Oost-Suriname

Volgens sommigen heeft Marowijne daarnaast ook een eigen koning: niemand minder dan Ronnie Brunswijk. De man die ooit aanvoerder was van het Junglecommando tijdens de Binnenlandse Oorlog, is tegenwoordig vice-president en leider van de A-Combinatie. Dat is een samenwerkingsblok van politieke partijen die opkomen voor de belangen van binnenlandbewoners. In verkiezingstijd duiken in het straatbeeld van Paramaribo en daarbuiten

Danpaati River Resort.

vaste trek naar Paramaribo ontstaan. In de stad zit lang niet iedereen te wachten op binnenlandbewoners. Die beschikken doorgaans niet over diploma's, beheersen de Nederlandse taal nauwelijks en hebben bijna geen werkervaring.

En vice versa

Veel jongere binnenlandbewoners leiden dan ook een moeizaam bestaan in Paramaribo. Ze worden door de mensen in de stad nogal eens met de nek aangekeken. Vaak worden boslandcreolen als zondebok gebruikt.

Werk in de bouw, een aanstelling in de fabriek, een baan bij *lanti* (de overheid): zo gemakkelijk word je niet aangenomen. Soms biedt de middenstand of de horeca uitkomst, anders zit er misschien een baantje in als tuinman of taxichauffeur. In andere gevallen gaan jongeren uit het binnenland aan de slag bij een lokale touroperator. Zo komen ze via een omweg weer op vertrouwde paden terecht. Ze zijn immers goed bekend met de kleuren, geuren en geluiden van het bos. Zeker wanneer de boslandcreolen na verloop van tijd goed Nederlands hebben geleerd, kan de buitenlandse gast zich geen betere gids wensen in Boven-Suriname.

Toekomst

De asfaltering van de weg naar Atjoni betekende een enorme vooruitgang voor Boven-Suriname. Toen de honderden Chinese wegwerkers in 2011 na een paar jaar zwoegen klaar waren, lag Paramaribo plotseling stukken dichterbij. Waar de reis in de regentijd op een soms onbegaanbaar wegdek tot wel 6 uur in beslag nam, is de afstand van ruim 180 km tegenwoordig in 2,5 uur af te leggen. Tegelijkertijd betekende het asfalt een welkome stimulans voor het toerisme: de trip is nu overzichtelijk en minder vermoeiend. De keerzijde van de ontsluiting van het gebied is dat het exotische karakter van de 'jungletour' enigszins onder druk komt te staan. Westerse invloeden doen zich sterker gelden. Die tendens wordt vermoedelijk sterker als het voornemen om de verbinding over het asfalt door te trekken naar Djumu, bij de splitsing van de Boven-Surinamerivier in de Pikin en Gran Rio, werkelijkheid wordt. Dan zouden vrijwel alle dorpen vanuit Paramaribo binnen een paar uur zijn te bereiken. Waar het geld voor zo'n ingrijpende investering vandaan moet komen, is iets anders. Vast staat dat het plan het goed doet in verkiezingscampagnes.

Hopelijk komt de voortgaande ontwikkeling duurzaam en ecologisch verantwoord toerisme ten goede. Mogelijk komen er betere accommodaties met behoud van de natuur én van de plaatselijke Saramaccaanse cultuur. Dat de lodgehouders, al is het hier en daar schoorvoetend en met fiks tegenzin, zijn gaan samenwerken is een stap in de juiste richting. In goed overleg met de overheid blijft Boven-Suriname dan tot in lengte van jaren een toeristische trekpleister voor Suriname.

TOP 3 – NIET TE MISSEN IN BOVEN-SURINAME

- 1 Ervaar een sula; daarna moet je niets meer hebben van jacuzzi's
- 2 Ontmoet bosbewoners tijdens een wandeling bij zonsopgang
- 3 Bewonder de talloze schakeringen van de kleur groen; langs de rivier krijg je ze allemaal te zien

Het zuidelijke en grotendeels onherbergzame deel van Suriname

Ligging

Sipaliwini is met zo'n 80% van het totale oppervlak van Suriname verreweg het grootste van de 10 districten. De meeste van de naar schatting 7000 inheemsen in Suriname wonen in Sipaliwini, waar verder eigenlijk alleen afstammelingen van de marrons hun vaste onderkomen hebben. De bevolking van het district komt daarmee op een kleine 30.000. Die wordt bestuurd vanuit Paramaribo; het district zelf kent geen hoofdplaats.

Het allergrootste deel van het district, genoemd naar de rivier bij het inheemse dorpje Kwamalasemutu in het zuiden, is onbewoond. Het herbergt tal van percelen en arealen waar niemand ooit een stap heeft gezet. Cartografen hebben het uitgestrekte tropische regenwoud op veel plaatsen tot dusver alleen in grote lijnen vastgelegd.

In het hart van Suriname bevindt zich het **natuurreservaat Centraal-Suriname**, zoals dat eind vorige eeuw door de regering werd erkend en afgebakend. Het is een van de grootste reservaten op het Zuid-Amerikaanse continent. De bezoekers zijn vakantiegangers of biologen en andere wetenschappers met hun begeleiders.

Informeer bij touroperator Discover Suriname of er trips naar het gebied mogelijk zijn. Die zitten niet in het vaste aanbod maar met manager Norman Mac-Intosh valt mogelijk iets te organiseren. Hij heeft de laatste jaren genoeg ervaring opgedaan.

RICHTING HET ZUIDEN

Palumeu

Een van de meest exotische bestemmingen voor vakantiegangers is Palumeu in het diepe zuiden van het land. De lokale touroperator METS liet op deze plaats een accommodatie bouwen voor ecotoeristen. Palumeu ligt 270 km ten zuiden van Paramaribo, ruim een uur vanaf vliegveld Zorg en Hoop. De locatie is ook bereikbaar na een meerdaagse tocht over onder meer de Marowijne- en Tapanahonyrivier.

Op Palumeu kun je kennismaken met de tradities van drie verschillende inheemse stammen. In de directe omgeving wonen al generaties lang Trio's, Wajana's en Akurio's. Ze leven van wat het bos en de rivieren hun te bieden hebben. Sinds enige tijd komen daar de inkomsten uit toerisme bij, want veel inheemsen werken op of bij het resort. De nederzettingen van de inheemse bevolkingen bevinden zich op loopafstand van het vakantieoord. Afgezien van de Trio's tegenover de Wonotobovallen in de Corantijnrivier, hebben de inheemsen geen enkel probleem met buitenlands bezoek. De inwoners zijn gewend aan toeristen: van begin af aan hebben ze meegewerkt aan de opzet van de accommodatie.

Op verzoek nemen inheemse gidsen je mee het bos in. Er zijn verschillende routes – langer of korter, zwaarder en minder zwaar – door het regenwoud en verder, richting het Kasikasimagebergte. In de buurt van het prima verzorgde resort op Palumeu zijn goede en veilige zwemplekken in de rivier.

Kasikasima

Meer voorbereiding vraagt de beklimming van het Kasikasimagebergte. De tocht naar de bergtoppen, vanuit Palumeu zo'n 70 km naar het zuiden, voert langs verschillende indrukwekkende sula's. Daar moeten passagiers

Vanuit het dorp naar een kostgrondje in het bos.